

El diable vestit de frare?

Semblança d'Antoni Soler i Ramos

L'any 2013, des del primer de juliol fins al 31 de desembre, es va celebrar arreu del món el 230è aniversari de la mort d'Antoni Soler i Ramos, més conegut com a *Padre Soler*, compositor de música religiosa i profana nascut a Olot, considerat unànimement el mestre amb més renom de l'escola espanyola de clavecí del període situat entre el Barroc i el Classicisme.

MIQUEL VILARÓ I GÜELL > TEXT

El tribut va ser idea de Manuel Ruano Sánchez, promotor cultural de música espanyola d'origen canari, a qui també devem l'homenatge internacional a Pau Casals, el 1976, amb motiu del centenari del seu naixement. Tres anys després, entre el primer de desembre de 1979 i el 31 de gener de 1980, el mateix Ruano va organitzar un primer homenatge internacional al Pare Soler per commemorar el 250è aniversari del seu naixement. En aquella ocasió, en diverses ciutats europees i americanes, i a través de consolats i ambaixades, es van organitzar 75 concerts que contenien com a mínim un terç del programa dedicat a obres de Soler. En destaca el monogràfic que va tenir lloc a Köthen, la ciutat on Johann Sebastian Bach va ser mestre de capella del príncep Leopold d'Anhalt-Köthen, on es va estrenar un *Magnificat* poc conegut del nostre autor.

L'efemèride necrològica del 2013 ha estat —en paraules del seu promotor— una excusa una mica forçada per despertar de nou el nom del Pare Soler, un personatge avui dia gairebé només conegut per melòmans i intèrprets de mú-

sica clàssica. A fi d'acostar la seva figura i la seva música al gran públic es van programar més de 80 concerts en els cinc continents, en països tan allunyats com Costa Rica, on les seves sonates i peces vocals més cèlebres van ser interpretades per primera vegada. Enguany, a la Universitat Complutense de Madrid s'ha defensat la tesi doctoral *La cuestión de la forma en las sonatas de Antonio Soler*, a càrrec del musicòleg Enrique Igoa Mateos, un rigorós estudi i una reflexió sobre les agrupacions i la cronologia que mostren les seves sonates.

Malauradament, cap dels dos concerts previstos a Catalunya va tenir lloc

Olotí de naixement, va ser batejat el 3 de desembre de 1729. El seu pare, natural de Porrera (el Priorat), formava part de la banda musical del Regiment de Dragons de Numància

MUSEU MUNICIPAL D'OTOT

>> Retrat apòcrif del Pare Antoni Soler i Ramos.

a les comarques gironines, de les quals Antoni Soler era originari. Tan sols en la fase preliminar a l'homenatge es va poder sentir una interpretació d'algunes de les seves peces a l'auditori del Centre Catòlic de Blanes, a càrrec de la clavecinista argentina Alejandra Sottile i del guitarrista, també argentí, Gabriel Paulochenva. Tanmateix, la ciutat d'Olot no s'ha oblidat de dedicar-li un dels seus carrers.

>> Antoni Soler i Ramos
va escriure gran quantitat

d'obres, tant religioses com
profanes. És un dels compositors
europeus més importants de la
segona meitat del segle XVIII, i la
seva obra s'ha difós per tot el món
d'ençà de la dècada de 1930.

treteniment (comèdies, sainets, autos,
lloes i entremesos, sovint amb textos de
Calderón de la Barca), a més d'un gran
nombre de composicions vocals en les

**Antoni Soler va poder
desenvolupar el seu
gran talent musical i les
seves capacitats vocals
gràcies al fet que amb
només sis anys va ser
admès a l'Escolania
de Montserrat, a la
qual va pertànyer de
1735 a 1745**

Fill d'Olot

Olotí de naixement, va ser batejat amb
els noms d'Antoni, Francesc i Josep a
l'església parroquial de Sant Esteve, el 3
de desembre de 1729. El seu pare, natu-
ral de Porrera (Tarragona), formava part
de la banda musical del Regiment de
Dragons de Numància, fet pel qual hem
de suposar que va ser amb ell amb qui va
fer els primers passos en l'art de la me-
lodia, l'harmonia i el ritme. Al cap dels
anys, aquest aprenentatge el portaria a
ser un dels autors més prolífics i recone-
guts del segle XVIII espanyol, amb més
de 400 obres en el seu haver, entre sona-
tes per a teclat (que contenen una àm-
plia gamma de cromatismes melòdics,
repetits i difícils creuaments de mans,
harmonies sorprenents i solucions ima-
ginatives), peces litúrgiques (misses,
psalms, himnes, magnificats, rèquiems
i obres per a servei de difunts) i peces
musicals per a obres dramàtiques d'en-

quals demostra una fusió magistral de la
veu i de la instrumentació. Bona part de
la seva producció no va ser impresa, mo-
tiu pel qual no es pot saber quants dels
seus manuscrits s'han perdut o quantes
de les seves composicions s'han atribuït
per error a altres autors.

Entre les seves obres vocals s'han in-
cloure 128 villancets, alguns avui dia tan
populars com *Ciego y Lazarillo* (1762),
Ángel (1768), *Dos maestros de capilla*
(1764), *Ángel, San José y Nuestra Señora*
(1769), *Antón y Gila* (1769), *Niños* (1769)
y *Cazadores* (1772), catalogats, estudiats
i publicats el 1979 per Samuel Rubio Cal-
zón (1912-1986), frare agustí i organista
d'El Escorial, un dels grans especialistes
en el pare Soler, a qui es deu la cataloga-
ció general de la seva obra. L'any 2012,
Igoa va reunir i publicar vint sonates in-

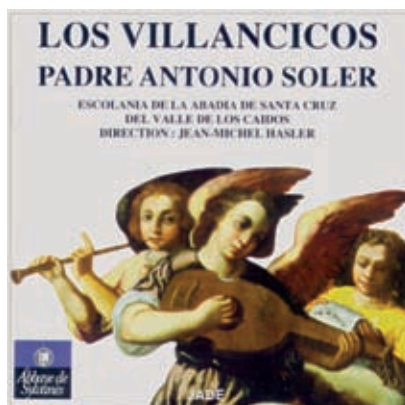
èdites, que s'han sumat a les 120 catalogades per Rubio. Un villancet ben curiós és *Villancico de naciones*, on fa ús del català quan la nació catalana acut al portal a adorar el nen: «Deixem-nos de tantes ronques que els catalans han d'entrar, cosa bonica, cosa galana!».

Un altre aspecte destacat de la seva trajectòria com a compositor és el seu interès —poc comú en un frare— pel folklore espanyol, en el qual es va inspirar per crear, a més de cantates i músiques per a danses, el famós *Fandango*, probablement la seva obra més coneguda i interpretada. També resulten singulars els seus sis quintets per a teclat i quartet de corda, per ser els primers d'aquest gènere dels quals es té constància. L'any passat, la Fundació BBVA va finançar la gravació en un sol volum d'aquests sis quintets, en una versió esplèndida a càrrec de la pianista madrilenya Rosa Torres-Pardo i el Cuarteto Bretón.

Escolà de Montserrat

Des de la infància més primerenca, Antoni Soler va poder desenvolupar el seu gran talent musical i les seves capacitats vocals gràcies al fet que amb només sis anys va ser admès en l'Escolania de Montserrat, en la qual va romandre de 1735 a 1745 sota la tutela del mestre de capella Benet Esteve (1702-1772) i de l'organista Benet Valls (1714-1782). Cal recordar, per entendre l'ambient musical extraordinari que es vivia al monestir, que aleshores Benet Esteve era al mateix temps mestre de Felip Jaume Andreu (1727-1770) i de Benet Julià (1727-1787), aquest darrer de Torroella de Montgrí, companys d'Antoni, que més endavant esdevindran també destacats autors i intèrprets de música sacra.

El mateix Antoni Soler reconeix la sòlida formació musical rebuda dels seus mestres montserratins en solfeig, òrgan, harmonia, contrapunt, composició i instruments en una de les seves cartes conservades, quan confessa que amb només tretze o catorze anys, essent escolà de la Moreneta, es va aprendre vint-i-quatre obres d'òrgan de Josep Elies (1687-1755), un dels compositors més exigents i prestigiosos de l'època, del qual va rebre una marcada influència. La seva afecció

>> *Gravació de villancets del Pare Soler a càrrec de l'Escolania de la Abadía de Santa Cruz del Valle de los Caídos, sota la direcció de Jean-Michel Hasler, fundador de l'Ensemble baroque de Limoges.*

per Montserrat queda palesa en les repetides ocasions en què va retornar al monestir per fer-hi recessos i deixar-hi sentir la seva música. Així mateix, tenia el costum prudent d'enviar una còpia de les seves creacions musicals als monjos de Montserrat, fet que ha facilitat que arribessin fins als nostres dies.

Des que deixa l'escolania per haver superat l'edat reglamentària, fixada en els 16 anys, i fins als 24, quan entra com a monjo jerònim en el monestir de San Lorenzo del Escorial, s'obre un parèntesi en la seva vida del qual ben poca cosa es coneix. Se sap que va guanyar la plaça de mestre de capella a la seu de Lleida, però sembla que de seguida es va traslladar a Madrid per seguir la vocació religiosa. Ingressà de novici en l'orde dels Jerònims el 1752, i professà el 29 de setembre 1753, ocasió per a la qual va compondre el *Veni creator* a vuit veus i violins (R.10. en el catàleg de Samuel Rubio). No se sap quan va ser ordenat sacerdot, però devia ser abans de 1758, moment en què passa a ser mestre de capella del reial monestir, un càrrec reservat únicament a monjos capellans.

Tenia el costum prudent d'enviar una còpia de les seves creacions musicals als monjos de Montserrat, fet que ha facilitat que arribessin fins als nostres dies

>> *Gravació dels Sis quintets per a teclat i quartet de corda a càrrec de la pianista Rosa Torres-Pardo i el Cuarteto Bretón.*

Frare jerònim a El Escorial

A El Escorial, on va obtenir destí per propi desig, passarà la resta de la seva vida. Així, en els primers anys enclaustrat, va rebre classes de l'organista i clavecinista aragonès José Nebra (1702-1768) i probablement també del fecund compositor barroc italià Domenico Scarlatti (1685-1757), iniciador de l'escola espanyola de clavecí, —de la qual el Pare Soler forma part— present a la cort espanyola des de 1729 arran del casament de la princesa portuguesa Maria Bàrbara de Bragança (de qui era professor de música) amb l'infant Ferran de Borbó (futur Ferran VI).

La relació deixeble/professor entre Antoni Soler i Domenico Scarlatti és encara avui dia motiu de controvèrsia perquè no està demostrat que existís com a tal. A l'entorn d'aquesta polèmica, el musicòleg tarragoní Miquel Querol Gavallda (1912-2002), en el seu article «*Reflexiones sobre la biografía y producción musical del padre Antonio Soler (1729-1783)*», defensa que, en tot cas, el compositor d'Olot hauria rebut del mestre italià consells sobre la tècnica o l'estil en l'ús del clavecí. Sí és cert, però, que durant molts anys la música del Pare Soler va constituir com una mena d'apèndix de les sonates de Domenico Scarlatti. Actualment, hom reconeix que Scarlatti i Soler són els dos gran referents —a parts iguals— de la música espanyola per a teclat del segle XVIII. En opinió d'Enrique Igoa, Soler no és millor ni pitjor que Scarlatti: és diferent.

>> Portada del tractat *Llave de la Modulación y Antigüedades de la Música*.

Tampoc no queda demostrat que Soler s'encarregués de l'educació musical de l'infant Gabriel de Borbó, a qui va dedicar una part important de les seves composicions. Malgrat que en les *Memorias sepulcrales* figura que va donar lliçons de clavecí a l'infant, estudis recents semblen corroborar que entre el músic olotí i el fill de Carles III hi va haver una relació estreta però informal, en la qual el Borbó encarregaria partitures a Soler i interpretacions privades a canvi de generosos estipendis.

A més de la seva faceta com a compositor, cal fer esment als seus escrits teòrics, sempre un pas endavant en el trànsit del Barroc cap al Classicisme en plena Il·lustració, especialment el titulat *Llave de la modulación y antigüedades de la música*, de 1762, un assaig finançat per la comunitat jerònima d'El Escorial en el qual Soler, a més d'introduir plantejaments teòrics sobre la música del Renaixement, fa una aproximació tècnica als dos tipus de modulació. El caràcter innovador i atrevit del seu estudi va provocar un dels enfrontaments més aferrissats de la història de la música espanyola. Entre els seus detractors hi havia Joan Baptista Bruguera i Morrerres, mestre de capella de l'església de Figueres, segurament molest per les crítiques que Soler feia en el seu opuscle a *Laberinto*

>> Edició de segells de correus en commemoració del segon centenari de la mort d'Antoni Soler.

de *Laberintos*, un pamflet anònim que circulava per Espanya atribuït per diversos autors al mateix Bruguera. El 1972, el Reial Patrimoni va col·locar una làpida sepulcral commemorativa en l'indret del monestir d'El Escorial on encara es conserven les seves despulles mortals.

Místic i gentil

Les fonts que ens permeten saber alguns aspectes rellevants de la seva biografia són: la relació epistolar que va mantenir entre 1765 i 1771 amb un dels seus grans amics, el compositor i religiós bolonyès Giovanni Batista Martini (1706-1784), de la qual es conserven set cartes; la correspondència —descoberta a finals dels anys noranta pel musicòleg nord-americà George Truett Hollis— amb el duc de Medina-Sidonia, que li va encarregar l'educació del jove Pere Santamant (1752-?); juntament amb les *Actas capitulares* del monestir dels jerònims d'El Escorial i les *Memorias sepulcrales*, redactades per un monjo anònim amb motiu del seu decés el 20 de desembre de 1783.

Hi ha una dualitat no resolta entre la imatge devota i sacrificada del monjo i el caràcter més frívol, interessat i terrenal del geni

>> Classes magistrals de viola al CIM «Padre Antonio Soler» per part del violista cingalès Ashan Pillai.

És ben curiós que el que es desprèn dels escassos documents que ens parlen de la vida d'Antoni Soler sigui una dualitat no resolta entre la imatge devota, pietosa i sacrificada del monjo, present en les actes capitulars i les sepulcrales, i el caràcter més frívol, interessat i terrenal del geni que s'observa en els seus intercanvis epistolars.

Sembla que el mateix Soler —com apunta Truett Hollis— era conscient de les dificultats per a un monjo del seu temps de compaginar l'austeritat de la vida monacal amb les exigències més mundanes de compondre per entretenir una Cort que passava una part de l'any a El Escorial i que li demanava divertiment a tant per peça. No resulta estrany, doncs, que en una de les seves cartes al Duc li recordés, en un to jocós que no deixa de ser sincer, que a ell sovint li deien «*el diablo vestido de fraile*».

Si no, quin frare en ple segle XVIII es podia descuidar, ni que fos transitòriament, de les obligacions de l'hàbit per compondre una peça tan gentil i galana com *Fandango*? Els convido a escoltar-lo en la interpretació sublim del malaurat clavecinista nord-americà Scott Ross.

Miquel Vilaró i Güell és professor del Departament de Geografia de la UAB.